Ledetraad

til

mundtlig og skriftlig øvelse

ved

norsk-undervisningen

i folkeskolen

af

T. Tananger.

Sandefjord
1902.

Trykt ved A. Johnsen.

I. Om ordklasser.

1. Sproget bestaar af ord. Ordene henføres til 10 klasser.

— Ordklasserne kan deles i to grupper, fem i hver. — Merk de latinske udtryk (for ældre barn). —

2. Til første gruppe hører: navnord, kjønsord, beskaffenhedsord, talord, stedord.

— Den første i hver gruppe kan kaldes „storkaren", de fire andre „smaakarer". — Se 23. —

3. N a v n o r d. Det er alle de ord, som er navn paa noget.

— Enhver af de følgende skriftlige øvelser (i reglen hjemmearbeide) maa nøie gjennemgaas og forberedes. —

Opg.

Navn paa dagene, maanederne, sanserne, aarstiderne, samt 10 ting indenfor og 10 ting udenfor stuen.

4. Blandt navnordene merkes særlig de saakaldte d ø b e n a v n.

— Disse skrives altid med stort forbogstav. — Andre navnord kaldes f æ l l e s n a v n. —

Opg.

a. Seksti af de mest kjendte og brugte guttenavn — helst gode n o r s k e.

b. Seksti af de mest kjendte og brugte pigenavn — helst gode n o r s k e.

c. Seksti geografiske navn (lande, byer, berge, elve).

F r e m m e d o r d: **Substantiv** (navnord). — **Proprium** (døbenavn). — **Appellativ** (fællesnavn).

5. Almindelige navnord (fællesnavn) bruges baade i ental og flertal.

— Ental, naar det er en; flertal, naar det er fler end en. —

Opg.

Firti navnord baade i ental og flertal. (Eks. Blad, blade; lampe, lamper; bog, bøger osv.)

6. Kjønsord. Til denne ordklasse hører bare to smaa ord: en og et.

— Det første sættes til navnord i fælleskjøn, det andet i intetkjøn. — Foran (ubestemt), i enden (bestemt). —

Opg.

a. Treti navnord i fælleskjøn med kjønsordet baade foran og i enden. (Eks. En stol, stolen; en vei, veien; en mand, manden osv.)

b. Treti navnord i intetkjøn med kjønsordet baade foran og i enden. (Eks. Et bord, bordet; et skab, skabet; et vindu, vinduet osv.)

c. Treti par navnord, det første fællesnavn, det andet døbenavn. (Eks. Byen Berlin; sønnen Harald; elven Eufrat; berget Sinai; skibet Fortuna osv.

7. I flertal kan kjønsordet kun sættes til i enden.

— Kjønsordets form i flertal er ne eller ene baade i fælleskjøn og intetkjøn. —

Opg.

Femti navnord i flertal (helst andre end de før brugte) med kjønsord i enden. Eks. Bænkene, stjernerne, aarene, lysene osv.)

8. Navnordene (oftest sammen med kjønsord) bruges baade i nævneform og eieform.

— Eieformen dannes ved at føie s til nævneformen. —

Opg.

Treti navnord, ental, med kjønsord i enden baade

Fremmedord: **Singularis** (ental). — **Pluralis** (flertal. — **Artikel** (kjønsord. — **Maskulinum** (hankjøn). — **Femininum** (hunkjøn). — **Neutrum** (intetkjøn). — **Nominativ** (nævneform). — **Genitiv** (eieform).

i nævneform og eieform, femten af hvert kjøn. (Eks. Gutten, guttens; pigen, pigens; huset, husets osv.)

9. Beskaffenhedsord. Det er ord, som siger, hvordan en ting er eller ser ud.

— De findes gjerne to og to, det ene som modsætning til det andet.

Opg.

Treti par beskaffenhedsord, det ene som modsætning til det andet. Eks. Sød, sur — rig, fattig — stor, liden osv.

10. Beskaffenhedsordene bøies i grader ved at tilføie endelsen (e)re og (e)st.

— Endel bøies uregelmæssig: ond, god, liden, gammel. Flere faar omlyd. —

Opg.

Tyve beskaffenhedsord bøiet i grader: kort, bred, høi, ringe, fattig, let, styg, fager, doven, vakker, bitter, tapper, lang, ung, tung, stor, god, ond, liden, gammel. Eks. Kort, kortere, kortest — bred, bredere, bredest osv.

11. I kjøn og tal retter beskaffenhedsordene sig efter det navnord, de staar til.

— Som kjønsord laaner de stundom ordene den og det, i flertal de. —

Opg.

a. Treti navnord med kjønsord og beskaffenhedsord foran, femten af hvert kjøn. Samme ord maa ikke bruges op igjen. Eks. En stor fugl, et høit træ osv.

b. Treti navnord og beskaffenhedsord med den, det og de, 10 i fælleskjøn, 10 i intetkjøn, 10 i flertal. Eks. Den rige mand, det runde bord, de smaa fiske osv.

12. Talord. De bruges dels som mængdetal, dels som ordenstal.

— Ingen, nogen, endel, somme, flere, mange, enhver, begge, alle osv. er ogsaa et slags talord. —

Fremmedord: **Adjektiv** (beskaffenhedsord). -- **Positiv** [1ste grad]. -- **Komparativ** [2den grad]. -- **Superlativ** [3de grad]. -- **Numeral** [talord].

Opg.

a. Alle mængdetal fra 1 til 55 udtrykt i ord. Eks. En, to, tre, fire, fem osv.

b. Alle mængdetal fra 56 til 100 udtrykt i ord. Eks. Seks og femti, syv og femti osv.

c. Alle ordenstal fra 1ste til 50de udtrykt i ord. Eks. Første, anden, trede, fjerde, femte osv.

13. Stedord. Det er smaa, knappe ord, som bruges til lettelse istedetfor navnord.

-- Fem slags: persons-stedord, eiendoms-stedord, spørge-stedord, paapegende stedord, tilbageførende stedord. --

14. Personerne (i sproglæren) er tre: første person, anden person, trede person.

-- Første: den, der taler -- anden: den, der tales til -- trede: den, der tales om. --

15. Persons-stedordene er: jeg (1ste), du (2den), han, hun (3de p.) I flertal: vi (1ste), I eller dere (2den), de (3de).

-- Opgaver til brugen af stedordene kan først komme senere. --

16. Som persons-stedord bruges ogsaa ordet man (eller en). Ligesaa den, det, de (eg. upersonlige).

-- Ordet selv bruges tit til at forsterke andre stedord med. --

17. I omsagn (se 43): Mig (1ste), dig (2den), sig, ham, hende (3de p.) Flertal: os (1ste), eder (2den) dem (3de p.)

-- Ligesaa bruges ordene: hinanden (om to) og hverandre (om baade to og flere). --

18. Eieformer er: hans, hendes, dens, dets. I flertal: eders, deres.

-- Disse former svarer til de ved navnordene (se 8) nævnte og brugte. --

19. Eiendoms-stedord: min, mit, mine (1ste), din, dit, dine (2den), sin, sit sine (3de p.)

Fremmedord: **Pronomen** [stedord]. -- **Possessive** [eiendoms stedord]. -- **Demonstrative** [paapegende stedord]. -- **Relative** [tilbageførende stedord].

— Særskilt flertal for 1ste p.: vor, vort vore. For 2den p. eders, for 3de p. deres.

20. Spørge=stedord: hvad, hvem (hvo), hvilken (hvilket, hvilke). Eieform: hvis.

-- De kaldes spørge=stedord kun i det tilfælde, de bruges i spørsmaal. --

21. Paapegende stedord er egentlig bare to: denne (intetkj. dette, flertal disse) og hin (hint, hine).

— Denne om sidstnævnt, hin om førstnævnt. — Ogsaa den [det, de] bruges, men da altid sterkt betonet. —

22. Tilbageførende stedord er ogsaa egentlig bare to: som og der.

— Det sidste kun som grundled [se 43]. — Spørge=stedordene kan ogsaa bruges som tilbageførende. —

---

23. Anden gruppe af ordklasser: gjerningsord, udfyldsord, forholdsord, bindeord, udropsord.

— „Storkaren" i denne gruppe er den førstnævnte [gjerningsord]. —

24. Gjerningsord. De kjendes derpaa, at vi kan sætte ordet at foran.

— De fleste udtrykker noget man gjør [derfor navnet gjerningsord.] —

Opg.

Seksti gjerningsord (10 enstavelses, 40 tostavelses, 10 trestavelses (alle med at foran). Eks. At se, at ro, at gaa osv. — At høre, at synge, at spise osv. — At arbeide, at fortælle, at udtænke osv.

25. Ingen ordklasse kan forandres (bøies) paa saa mange vis som gjerningsordene.

— Eks. ros! [den korteste form, roden], ros=e, ros=t, ros=er, ros=es, ros=te, ros=tes, ros=ende. —

Opg.

Som det ovenfor nævnte (at rose) bøies følgende:

Fremmedord: **Verb(um)** [gjerningsord]. — **Deklinere** [bøie navnord]. — **Konjugere** [bøie gjerningsord]. — **Aktiv** [handleform]. — **Passiv** [lideform].

læse, høre, taale, seile, lede, bruge, prise, lyse (hvert ord i 8 skikkelser).

26. Gjerningsordene bøies i **former**: handleform og lideform.

— Den første kan man kalde r=form, den anden s=form efter endelsen. —

Opg.

Treti tostavelses-gjerningsord i handleform og lideform (med endelsen r og s). Eks. Kalder, kaldes — bærer, bæres — lever, leves — maler, males osv.

27. Gjerningsordene bøies i **maader**: nævnemaade, hovedmaade, bydemaade, tillægsmaade.

— Den første navnord=agtig [at synge], den sidste beskaffenheds ord=agtig [syngende]. — Bydemaaden roden [syng!] —

28. Gjerningsordene bøies i **tider**: nutid, fortid og fremtid.

— Om personer og tal er før nævnt. For disse har gjerningsordene i norsk ingen særskilt bøining. —

29. For helt at kunne udtrykke tiderne maa vi bruge hjelpe=gjerningsord.

— I handlef.: har og skal; i lidef.: er og skal. — Ogsaa vil, kan, maa, bør og tør er etslags hjelpe=gjerningsord. — Ligesaa bliver. —

30. Eksempel paa tids=bøining i handleform (hovedmaade):

	Nutid.	Nutids=fremtid.
ufuldført:	knuser	(skal) knuse
fuldført:	(har) knust	(skal ha) knust
	Fortid.	Fortids=fremtid.
ufuldført:	knuste	(skulde) knuse
fuldført:	(havde) knust	(skulde ha) knust.

Opg.

Tidsbøining i handleform (hovedmaade) af gjer-

Fremmedord: **Infinitiv** [nævnemaade]. — **Indikativ** (hovedmaade). — **Imperativ** (bydemaade). — **Partisip** (tillægsmaade). — **Præsens** (nutid). — **Præteritum** (fortid). — **Futurum** (fremtid). — **Imperfektum** (ufuldført -- fortid). — **Perfektum** (fuldført -- nutid).

ningsordene: at møde, skure, reise, rope, kjøbe, sende, søge, føre, læge.

31. Eksempel paa tidsbøining i lideform (hovedmaade:

	Nutid.	Nutids-fremtid.
ufuldført:	knuses	(skal) knuses
fuldført:	(er) knust	(skal være) knust.
	Fortid.	Fortids-fremtid.
ufuldført:	knustes	(skulde) knuses
fuldført:	(var) knust	(skulde være) knust.

Opg.

Tidsbøining i lideform (hovedmaade) af gjerningsordene: at møde, skure, reise, rope, kjøbe, sende, søge, føre, læge.

32. Svag bøining kaldes det, naar gjerningsordene i fortid faar endelsen te eller d.

— Eks. spør, spurte — vender, vendte — venter, vented — vandrer, vandred osv. —

Opg.

Firti gjerningsord i nutid og fortid (ufuldf.), handleform, svag bøining (halvdelen med endelsen te, halvdelen med d i fortid).

33. Sterk bøining kaldes det, naar gjerningsordene i fortid faar en kort (enstavelses) form.

— Som oftest faar de ogsaa omlyd. Eks. skriver, skrev — beder, bad — finder, fandt osv.

Opg.

Firti gjerningsord i nutid og fortid (ufuldf.), handleform, sterk bøining.

34. Udfyldsord. De sættes til beskaffenhedsord og gjerningsord.

— „Fyldekalk" kan de kaldes. — Der er egte udfyldsord og laante (af andre ordklasser, især beskaffenhedsord). —

Fremmedord: **Adverb(ium)** (udfyldsord). — **Præposition** (forholdsord). — **Konjunktion** (bindeord). — **Interjektion** (udropsord).

35. De udtrykker tid, sted, maade (svarer altsaa paa spørsmaalene: naar, hvor, hvordan?)

— Mange dannes ved sammensætning. — Nogen bruges ogsaa som forholdsord og bindeord (før, siden). —

36. Til ordet reiser kan f. eks. sættes: nu, tit, straks, idag, imorgen, altid, aldrig, ikke osv.

— Foran ordet godt kan sættes: sjelden, særdeles, udmerket, overmaade, uhyre osv.

37. Forholdsord. De udtrykker et eller andet forhold imellem to eller flere ting.

— Man siger, at forholdsordet „styrer" det ord, som kommer efter. —

38. Mellem ordene bogen og bordet kan sættes: paa, under, over, i, ved, til, foran, bag, osv.

— Andre forholdsord er: efter, med, mod, omkring, forbi, mellem, gjennem, af, hos, uden, inden osv. —

39. Bindeord. De bruges til at binde sammen dels ord, dels sætninger.

— De mest brugte er: og, at, men, ti (eller for). — De staar gjerne først i den sætning de hører til. —

40. Sideordnende bindeord: a) samlende, b) skillende, c) modsættende, d) begrundende.

— a) og, samt, baade — og, saavel — som, ligesom, saasom; b) end, eller, enten — eller, hverken — eller; c) men; d) ti (eller for. —

41. Underordnende (til bisætninger): a) tids, b) aarsags, c) betingelses, d) indrømmelses osv.

— a) da, naar, før, efterat, indtil, medens; b) fordi, eftersom, idet; c) dersom, ifald, saafremt; d) uagtet, omend osv. —

42. Udropsord. De udtrykker glæde, sorg, smerte, forundring, afsky osv.

— Eks. Aa, au, fy, hei, hyss, holloi, hurra! — Ord af andre ordklasser: ja, nei, vel! —

II. Om sætninger.

43. En sætning fremkommer ved at „sætte" ord sammen til en mening.

— To ting maa til: noget, der tales om (grundled), og noget, der siges om dette (omsagn). —

44. De korteste sætninger bestaar af to ord: et navnord (grundled) og et gjerningsord (omsagn).

— Navnordene bruger tit „stedfortrædere" (stedord). Det kan gjerningsordene ikke; de maa altid være der. —

Opg.

Treti (to-ords) sætninger: navnord og gjerningsord (samme ord maa ikke bruges op igjen). Eks. Solen skinner, havet bruser, duen kurrer osv.

45. Uselvstændige gjerningsord: er bliver, heder, faldes, synes maa ha et andet ord til hjelp.

— Saadanne hjelpeord kan være: beskaffenhedsord, navnord, udfyldsord. —

Opg.

Tyve (tre-ords) sætninger, hvori omsagnet er et uselvstœndigt gjerningsord med et andet ord til hjelp. Eks. Manden er gammel, gutten heder Sven, tiden var omme osv.

46. Sætningen udvides. Til omsagnet kan knyttes to hoved-tillæg.

— Disse hoved-tillæg er: gjenstands-tillæg og hensyns-tillæg. Kan kun staa til omsagnet. —

47. Det første slags tillæg siger, hvad gjerningen virker (udtrykt ved navnord eller stedord).

— Til dette tillæg kan føies et kjønsord, beskaffenhedsord, stedord osv. —

Opg.

Treti (tre-ords) sætninger med gjenstands-tillæg. Eks. Fuglen lægger æg, bonden pløier jorden, skyen giver regn osv.

48. Det andet slags tillæg siger for hvem gjerningen sker, udtrykt ved navnord (eller stedord).

Fremmedord: **Subjekt** (grundled). — **Prædikat** (omsagn). — **Objekt** (gjenstands-tillæg). — **Adjekt** (hensyns-tillæg). — **Komplement** (forholds-tillæg).

— De fleste hensyns-tillæg kan (ved ordene til eller for) gjøres om til forholds-tillæg (50). —

Opg.

Tyve (fire-ords) sætninger med hensyns-tillæg. Eks. Sven gav Harald penger. Jøderne betalte keiseren skat. Bonden viste mig veien. Vi kjøbte os epler osv.

49. Andre tillæg er: forholds-tillæg, udfylds-tillæg, tals-tillæg.

— Disse tillæg kan sættes saavel til grundled som til omsagn. —

50. Oftest forekommer forholds-tillæg, udtrykt ved forholdsord.

— Kan staa, ikke alene til selve grundled og omsagn, men ogsaa til hvert af de to hoved-tillæg. —

Opg.

Tyve (fire-ords) sætninger med forholds-tillæg til selve omsagnet. Eks. Katten ligger under ovnen. Ormen kryber i uren. Stenen falder til jorden osv.

51. Udfylds-tillæg er udfyldsord. Tit sættes det ene af slige ord til det andet.

— Eks. temmelig ofte, særdeles gjerne, idag eller imorgen, baade her og der, saavel ude som inde osv. —

52. Tals-tillæg udtrykker angivelse af mynt eller maal eller vegt eller tid.

— Eks. Bogen koster fire øre. Tøiet maaler to meter. Kjødet veier seks kilogram. Gutten er atten aar gammel. —

53. Af særskilt betydning i sætningen er gjerningsordets nævnemaade.

— Det kan være grundled, hjelp for uselvstændige gjerningsord, gjenstands-tillæg, forholds-tillæg osv. —

54. I en sætning kan der være flere grundled, flere omsagn.

— Disse nævnes da: første grundled, andet grundled osv. — Første omsagn, andet omsagn osv. —

Fremmedord: **Analysere** (opløse sætninger). — **Apposition** (indskudt forklaring).

Opg.

a. I de følgende sætninger skal findes ud grundled og omsagn og i omsagnet de to hoved-tillæg. (Staar omsagnet i bydeform, udelades grundledet).

Hesten traaver. — Dagen syntes kort. — Er din far hjemme? — Tolv slag slog uret. — Mange bække smaa gjør en stor aa. — Jeg gav dig kager. — Du gav mig nøtter. — At arbeide er sundt. — Harald fratog bønderne deres odel. — Løven, æslet og ræven gjorde en reise sammen. — Abraham bygde Herren et alter. — Slet selskab fordærver gode sæder. — Tal sandhed! — Solon og Lykurg gav grækerne love. — Laan mig bogen din! — Barnet lærer at skrive. — En liden tue velter et stort læs.

b. I de følgende sætninger skal findes ud grundled og omsagn og derhos de forskjellige tillæg til hvert af disse.

Giv mig et glas vand! — Hver fugl synger med sit næb — En profet er ikke agtet i sit fædreland. — Min hele krop var kun en alen lang. — I vandet gik han. — Den trede maaned i aaret heder mars. — Kongssønnen gik ind i stalden og tog det blankeste bidsel. — Efter regn kommer solskin. — Han gav alt sit gods til de fattige, klædte sig som tigger, led sult og tørst, pisked sig tre gange daglig og drog omkring for at præke. — Træet med den stolte krone tiltrak sig alles opmerksomhed. — Nogen af de skibbrudne søgte at redde sig paa omdrivende planker. — Om sommeren bor folk paa landet for sin helbreds skyld. — At gaa langsomt er ikke altid saa særdeles velgjørende. — Herodias var stolt af at ha myrdet den uskyldige. — Fruen gav den fattige mand med staven et stykke brød. — Man kan høre græsset gro. — Huset kosted ham flere tusen kroner. — At protestere betyr at ta til gjenmæle.

55. Undertiden staar sætningerne hver for sig; undertiden bindes to eller flere sammen.

— De, som staar hver for sig, kan vi kalde enkelt-sætninger. —

Opg.

Følgende stykke indeholder bare enkeltsætninger.

De nedskrives og adskilles ved punktum. (Sætningerne analyseres).

Det var en gut han vogted en ko nærved en have var det i haven stod mange træer især var der et stort kirsebærtrœ det var fuldt af store modne bær gutten saa bærrene dem fik han lyst til at ta saa forlod han da koen han gik ind i haven op i træet klavred han der blev han siddende baade længe og vel han gjorde sig tilgode med de deilige bær men saa gik ogsaa koen ind i haven blomster og urter aad den op og de vakre anlæg traakked den ned dette saa gutten men da blev han harm i en fart kom han ned af træet hen til koen løb han og han prylte den ubarmhjertig guttens far kom af ham fik han løn efter fortjeneste.

56. I sammenbundne sætninger skjelner man mellem **hovedsætning** og **bisætning**.

— Det er hovedsætning: den, som indeholder, hvad talen egentlig er om. —

Opg.

De sammenbundne sætninger adskilles ved komma. Hovedsætning og bisætning maa findes ud.

Hesten sprang saa gnisterne føk. — Naar adventen kommer er det ikke længe til jul. — Lykkelig er den som har en god samvittighed. — Gutten vidste ikke hvad han skulde gjøre. — Høist tvilsomt er det baade om han eier noget og om han yder noget. — Gaar narren tiltorvs faar kræmmeren penger. — Bibelen fortæller os at Gud skabte verden i seks dage og at han hvilte paa den syvende. — Som man reder saa ligger man. — Ikke før klokken var to kom toget hvilket havde sin grund deri at linjen var uklar. — Barn maa krybe til det lærer at gaa. — Naar nøden er størst er hjelpen først siger et gammelt ord. — Tung er veien den gamle maa vandre. — At mennesket spaar men Gud raar finder vi ofte stadfæstet. — En daare kan spøre om mer end ti vise kan svare paa. — Uagtet reisen baade var lang og tung kom dog Ole hjem før uveiret brød løs. — Saa længe kan

man drikke paa andres sundhed til man har mistet sin egen. — Den skal lære st lude som har lave døre. — Man ved hvad man har men ikke hvad man faar. — Her fryser jeg ikke sa istappen den blev kastet paa ilden.

57. Sætninger, som særlig maa merkes, er de saakaldte indskudte.

— Tilbageførende stedord kan ofte udelades, naar de ikke staar som grundled i sætningen. —

Opg.

a. De indskudte sætninger udskilles ved komma (foran og efter): Solen som staar op i øst gaar ned i vest. — Sus og dus heder det i ordsproget gjør øde hus. — Manden skal hvis veiret tillader det reise imorgen. — Gjøken der kommer til os i midten af mai forlader os igjen allerede i begyndelsen af august. — Den dag Kristus stod op af graven kalder vi paaskedag. — Jeg taler siger apostelen efter menneskelig vis. — Den som tier samtykker. — Nu faar du sandelig ropte faren skynde dig lidt. — Den sten man ikke orker faar ligge. — Sneglen som kryber kommer længer end haren som ligger stille. — Den fugl man har i haanden er bedre end de ti man har paa taget. — Harald som kaldes den haarfagre og som var søn af Halfdan svarte samled Norge til ét rige. — Glæden verden søger er som skum paa vand. — Den der er klog vil som ordsproget lyder smie mens jernet er varmt.

b. Eksempler paa tankeløs brug af det tilbageførende stedord. (Det gale maa rettes).

Kagen bar han i haanden som han fik af sin søster. — Haakon misted sin hat da han gik over broen som han havde paa hodet. — Den koen har lange krumme horn som heder Gulddokka. — En seng ønskes kjøbt af en gammel kone som kan trækkes ud til siden. — Lommetørklet blev liggende efter i skogen som jeg havde i lommen. — Gudrun sang understemmen som var fra gaarden Haga. — Følgende brev skal engang være skrevet: „Jeg sender dig herved

min hud som er en oksehud tilligemed en flittig hilsen til din kone fra min kone som skal garves og jeg haaber at garvningen sker efter mit ønske og din samvittighed som er puntlær."

58. Staar sammenbundne sætninger efter hverandre, kaldes det en sætningsrække.

— Den følgende opgave er kun laget til for at vise sætningsrækker, ikke som mønster til efterligning. —

Opg.

I følgende sætningsrækker skal sætningerne findes ud og skilles fra hverandre ved komma.

a. Jeg skal fortælle hvad graaspurven har sagt mig og graaspurven har hørt det af et gammelt piletræ som stod ved en ager hvor det staar endnu.

b. Ud reiste Hans og Anders blev hjemme paa gaarden som han arved efter sin far der var død og saaledes blev de to brødrene skilt som havde tænkt at de altid skulde være sammen saalænge de levde og uagtet de begge haabte den dag skulde komme da de kunde faa se hinanden igjen skede dette dog aldrig her paa jorden.

c. Tor var flittig men Jens var doven saa han aldrig lærte de lekser han fik i skolen skjønt hans forældre saa ofte bad ham om at han maatte være flink og derfor blev han ogsaa en dumrian og ingen kunde bruge ham til nogen ting saa det var en stor sorg for hans far og mor hvad enhver let kan skjønne som tænker over det.

59. Flettes sammenbundne sætninger ind i hverandre, kaldes det en sætningsklynge.

— Opgaven nedenfor er stelt til for at vise, hvor floket og ugreit der kan skrives. —

Opg.

I følgende sætningsklynger skal sætningerne findes ud og skilles fra hverandre ved komma.

a. Da jeg kom havde Ole som var fjorten aar og som var gjetergut tat hjem hesten og da der var spendt for kjørte jeg straks afgaarde og far som netop var tilstede fulgte mig et stykke paa veien.

b. Lars som kom hjem paa en tid da ingen ventede ham med et skib der hørte til paa vestlandet fandt hverken sin far eller mor som dog var noksaa raske og rørige da han drog ud og som heller ikke var saa svært gamle ilive.

c. Den slags fremmede folk som naar de kommer til et sted hvor de er ukjendt og hvor de tror de kan stelle sig som de vil har for skik at opføre sig raat og stygt er altid maa man vel sige meget uvelkomne gjester.

d. En jul da det var svært koldt og sneen laa dyb gik der en mand som ingen kjendte og som alle skjønte maatte være en raring over fjeldet fra Valders til Hallingdal og uagtet han gik alene hvilket var et stort vaagespil kom han dog hvad intet menneske havde ventet i god behold frem.

e. Sven der var snekker og som arbeided paa et verksted hvor der var tolv mand hvilke alle drev paa med møbler og hans bror Jens som var sjømand og som for med et skib fra England kjøbte et lidet hus der blev solgt ved auktion og som kosted tusen kroner til sine gamle forældre forat disse som nu var gamle og svage skulde ha et godt aldershjem.

f. Den sommer da kongen som netop havde besteget tronen efter sin bror der var død gjorde en reise til Finmarken som udgjør landets nordligste del hvor han overvar fangsten af hval der dengang var en ny bedrift slog fiskerierne som ellers er meget usikre godt til og skibsfarten der heller ikke altid er saa paalidelig var meget indbringende.

60. En sætning, hvori det ene eller det andet led er borte, kaldes afkortet.

— Det, som mangler paa hel og fuld sætning, skjønnes af sammenhængen og maa underforstaas. —

Opg.

De afkortede sætninger findes ud og fraskilles ved komma. Hvad der skal være underforstaat merkes.

Den dag den sorg. — Sven kom hver dag paa

skolen men ogsaa hver dag forsent. — Paa Mosterøen midtveis mellem Stavanger og Bergen bygde Olaf en kirke den ældste i Norge. — Gaardens eier en aldrende bonde aldeles fremmed for os modtog os med stor gjestfrihed. — At love er ærligt at holde besværligt. — Prøv alt men behold det gode! — Den oplivende kaffe skjænkt af husets venlige frue rigelig forsynt med sukker og fløde bragte vort frosne blod i sit vante løb. — Det døde hav jordens laveste indsjø ligger tretten hundred fod under Middelhavets flade. — Tabet var stort og sorgen derefter. — Lev vel saa dør du ikke ilde. — Paa gjensyn! — Sadlen kan man forandre men ikke hesteryggen. — Mange har meget dog ingen nok. — Lykken god bare ikke om halsen. — Som sagt saa gjort. — Hans haand var mod alle og alles mod ham. — Et af verdens mest berømte navn er Julius Cæsar romernes ærgjerrige feltherre.

III. Om skilletegn.

61. I skrift bruger man — for tydeligheds skyld — de saakaldte s k i l l e t e g n.

— De almindeligste er: punktum (.), kolon (:), komma (,), spørgetegn (?), udropstegn (!). —

62. Punktum bruges efter enkelt-sætninger og efter sammenbundne sætninger.

— Semikolon (;) har man neppe noget brug for i folkeskolen. —

Opg.

Følgende stykke bestaar af bare enkelt-sætninger. Efter hver saadan sættes punktum.

Signe hedte hun hun holdt meget af blomster saa var det en vakker vaarmorgen og Signe kom ud i hagen der saa hun en hyasint den var netop udsprungen da blev den lille jenten glad længe havde hun stelt om denne blomst nu saa hun frugten af sin flid hun la sig ned paa knæ foran hyasinten rigtig nøie betragted hun den og dens fine duft indaanded hun da kom hendes far han saa hendes store glæde og han glæded sig med den glade.

63. Spørgetegn bruges efter ethvert ligefremt spørsmaal.

— Udropstegn sættes efter bydende og ønskende udtryk eller sætninger. —

Opg.

Til de efterfølgende sætninger sættes det slags tegn, som passer:

Goddag — Hvad heder du — Hvor gammel er du — Hvor bor du henne — Far reiste igaar — Kom hid — Hvordan gik det dig paa skolen idag — Kom du til rette tid — Kunde du lekserne dine — Uskikkelige gut — Lykke til reisen — Sandheden vil seire tilsidst — Stakkars barn — Hvor jeg ynker dig — Skrœkkelige tordenslag rulled over vore hoder — Løb afsted af alle kræfter — Hvad skal vi æde — Hvad skal vi drikke — Hvad skal vi klæ os med — Dette gaar jo svœrt bra — Hvormange mennesker er der i hele Norge — End i hele Europa — End i hele verden — Syng saa sterkt som mulig — Hvor fandt du det — Var det i kjelderen — Eller var det paa loftet — Maatte det bare bli godt veir — Tænker du virkelig paa at rusle afgaarde saa snart — Farvel da

64. Kolon bruges efter udtryk som disse: Manden spurte — Gutten svarte — Alle ropte osv.

— Kolon kan man sige betyr „Nu kommer det". — Bruges ogsaa ved opregning af flere ting. —

Opg.

Kolon sættes i nedenstaaende stykke, hvor det krœves. Efter kolon stort bogstav.

Kongen ropte hvad brast saa høit? Einar svarte Norge af din haand, konge! — Et gammelt ord siger bedre et magert forlig end en fed trætte. — Maren spurte har du spist middag? Ragna svarte det er en time siden. — Faren spurte sin lille søn vil du være med mig til byen idag? Sønnen svarte meget fornøid ja, far, det vil ieg svært gjerne. — Den reisende tænkte hvad skal jeg nu gjøre? — En bonde spurte gjetergutten sin hvad vilde du helst ha enten en ko

eller en hest? Gutten svarte efter nogen betænkning jeg tror, jeg holdt mig til kua, jeg. — De fem verdensdele er Europa, Asia, Afrika, Amerika, Australia. — Den fremmede kom kjørende med hele sit hus han selv, fruen, en datter og to smaagutter. — Tre ting skal der kunst til at seile uden vind, at bøie et haardt sind; at komme paa ærens tind.

65. Komma sættes baade mellem ord og mellem sætninger.

— Mellem ord af samme ordklasse uden bindeord; mellem sætninger, naar der er flere i et punktum. —

Opg.

a. Komma sættes mellem ord af samme ordklasse, naar der ikke er bindeord:

De fire aarstider heder: vaar sommer høst vinter. — De fire aarstider heder: vaar sommer høst og vinter. — De fire aarstider heder: vaar og sommer høst og vinter. — De fire aarstider heder: vaar og sommer og høst og vinter. — Bjerk or furu og gran er kjendte træsorter. — Bøger filler papir laa sammenrodet i skuffen. — Store vakre modne epler solgtes paa torvet. — Guld værd er et venligt forstandigt og godt raad. — Bonden pløier harver gjødsler og tilsaar sin aker. — Titus befalte trued bad sine folk at skaane templet. — Jeg kom saa og vandt er Cæsars berømte ord. — Paa gaarden holdtes atten storfæ fire hester et snes sauer og dertil gris høns gjæs og ænder. — Seks barn var der i klassen over fjorten aar otte henimod fjorten syv tretten og ni vel tolv.

b. Komma sættes mellem sætningerne i følgende punktumer. (Se ellers opg. under 56—60).

En skjælm havde indbildt molboerne at fienden var paafærde og at han snart vilde komme og ta deres land. Da de ingen børser havde at forsvare sig med tog de sig for at berge hvad berges kunde. Det som de holdt mest af var kirkeklokken. Saa længe kaved de med den til de endelig fik den ned fra taarnet og derpaa fulgte da en lang raadslagning om hvor den skulde gjemmes saa fienden

ikke skulde finde den. Tilsidst blev de enige i at sænke den ned i havet. Da det var gjort begyndte de at spekulere paa hvorledes de skulde finde den igjen naar fienden var borte. En af dem som nok var klogere end alle de andre mente at det ikke var nogen vanskelig sag. Han tog en kniv op af lommen og skar et stort merke i æsingen paa det sted hvor klokken var veltet ud. Da det var sked ro'de de rolig tillands idet de var visse paa de nu havde et sikkert merke at rette sig efter naar de engang skulde ta klokken op igjen.

66. Komma bruges ved udrop og ved tiltale for at skille saadant ud fra sætningen.

— I begyndelsen af sætningen efter, i slutningen foran, i midten baade foran og efter. —

Opg.

I følgende stykke skilles udrop og tiltale ud fra sætningen ved komma.

Læg dette brev i postkassen Harald! — Læg dette brev Harald i postkassen! — Harald læg dette brev i postkassen! — Fy skam dig gut! — Vil du gjøre mig en tjeneste Sven? Ja det vil jeg nok. — Mor du faar ikke vente mig før i eftermiddag. — Du faar ikke vente mig mor før i eftermiddag. — Du faar ikke vente mig før i eftermiddag mor. — Blir du længe borte Berta? Nei bare til imorgen.

67. Ved ordret gjengivelse af andres tale bruger man anførselstegn („—").

— Spørsmaal og svar kan gjengives paa tre maader saaledes som i opgaven (nedenfor). —

Opg.

a. Anførselstegn (tilligemed de andre, som kræves) sættes til følgende spørsmaal og svar:

Manden spurte er hesten færdig Gutten svarte den staar for døren (1ste maade) — Er hesten færdig spurte manden Den staar for døren svarte gutten (2den maade) — Er hesten spurte manden færdig Den staar svarte gutten for døren (3de maade).

Faren spurte sin lille søn har du nu lært leksen din godt Gutten svarte fort og kjekt jeg kan den fra først til sidst — Har du nu lært leksen din godt spurte faren sin lille søn Jeg kan den fra først til sidst svarte gutten fort og kjekt — Har du nu spurte faren sin lille søn lært leksen din godt Jeg kan den svarte gutten fort og kjekt fra først til sidst.

En liden gut som hedte Jens spurte hvad er det for en bog du læser i Ole som var et aar ældre svarte den bogen jeg nu læser i er bibelhistorien — Hvad er det for en bog du læser i spurte en liden gut som hedte Jens Den bogen jeg nu læser i er bibelhistorien svarte Ole som var et aar ældre — Hvad er det for en bog spurte en liden gut som hedte Jens du læser i Den bog jeg nu læser i svarte Ole som var et aar ældre er bibelhistorien.

b. Følgende spørsmaal og svar nedskrives paa alle tre maaderne med de fornødne tegn (som ovenfor).

Maren spurte vil du gaa et erend — Ragna svarte du faar vente lidt.

Karl spurte flere gange hvor langt er det til byen — Nils svarte ham venligt det skal være omtrent en halv mil.

Et skolebarn som skulde læse grammatik spurte sin mor maatte du lære sligt noget da du gik i skolen — Moren som kunde baade det ene og det andet svarte javist maatte jeg saa og det var en meget nyttig lærdom.

c. Alle spørsmaal og svar i a og b omskrives i almindelig fortællende stil (uden anførsel).

Eks. Manden spurte om hesten var færdig — Gutten svarte at den stod for døren (bare første maaden). Merk: Alt omskrives til fortid og til trede person.

d. I de følgende smaa stykker sættes alle tilhørende tegn (ogsaa anførsel).

Peter og Ole Ole kom hjem fra skolen hunde du leksen din idag spurte Peter Javist svarte Ole jeg greide den godt var der mange spurte Peter videre

som maatte sidde igjen Ole svarte om jeg ikke hugser feil var det seks stykker hvad havde dere i geografi idag spurte da den første vi havde tre lande i Europa svarte den anden nemlig Norge Sverige og Danmark Peter spurte igjen sa læreren noget om hvad dag dere skulde faa maanedslov nei jeg hørte ikke noget om det svarte Ole.

Sara og Rut hun var alene hjemme Rut saa kom Sara paa besøg til hende hun spurte hvad steller du med idag aa svarte Rut mor er borte og da maa jeg greie med hele huset hvor er din mor gaat hen spurte Sara Rut svarte hun maatte et nødvendigt erend til byen men kunde ikke du spurte Sara ha gaat i hendes sted jo jeg tilbød mig ogsaa men mor vilde helst gaa selv svarte Rut kanske spurte den første igjen er heller ikke din far hjemme far svarte den anden gik bare bort til naboen et øieblik.

Jens og Hans nede paa veien kom Hans gaaende hvor har du vær't spurte Jens Hans svarte jeg har gaat erend for mor hvor langt borte var det da spurte Jens aa svarte Hans det var helt ude ved fjordgapet vil du spurte Jens være med mig i skogen jeg maa hjem først svarte Hans den første spurte kan det være saa nødvendig ja svarte den anden mor venter paa mig men i eftermiddag da kan du vel følge med spurte Jens Hans svarte det kommer an paa om jeg faar lov jeg synes du er en stakkar jeg sa Jens ja ja svarte Hans du faar synes det da.

68. Af andre tegn merkes: Binde- eller delingstegn -, tankestreg —, parentes ( ), klammer [ ].

— Paragraf §, apostrof ', gjentagelse :/:, lighed =, død †, forklaring ɔ: (det er), akcent [betoning) ' osv. —

IV. Retskrivning.

69. Bogstaverne i norsk er 23 — 8 selvlyd, 15 medlyd.

— a, e, i, o, u, y, æ, ø — b, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, t, v — (c, q, w, x, z hører ikke til i norsk). —

Fremmedord: **Interpunktion** (tegnsætning). — **Ortografi** (retskrivning). — **Vokaler** (selvlyd). — **Konsonanter** (medlyd).

70. Ordenes skrivemaade maa læres ved flittig stave-øvelse.

— At skrive som man taler gaar ikke altid an, heller ikke at tale som man skriver. —

71. Først merker vi os i retskrivningen de saakaldte „stumme" bogstaver.

— Disse er: g foran j (i dansk uden j) — h foran j — h foran v (i landsmaal lyder her h som k). —

Opg.

a. I de følgende tre ord-rækker, som skrives og læres, findes de vigtigste ord med slige stumme bogstaver.

Gjed (gjeit), gjedde, gjek (nar), gjeld, gjelder (galdt) gjemme, gjen (igjen), gjennem, gjerde (gar), gjerne, gjerning (gjøre, gjorde, gjort), gjerrig, gjest, gjete, gjette, gjev, gjord (livgjord, omgjordet), gjœller, gjær (gjæring), gjæs, (forgjæves), gjø, gjødning, gjøk, gjøgler.

Hjelm, hjelp, (ihjel), hjem (hjemme), hjerne, hjerte, hjord (en flok kvæg), hjort, hjul (paa en vogn), hjørne.

Hvad, hval, hvalp, hvas, hvede, hvem, hveps, hver (enhver), hvert (ethvert), hverken, hverv (erhverve), hvi (hvorfor), hvid, hvin, hvile, hvilken (hvilket, hvilke), hvirvel, hvis (dersom), hviske, hvisle, hvo (hvem), hvor (i mange sammensætninger), hvælve, hvæse.

Merk forskjellen: gjemme, hjemme — gjerne, hjerne — gjord, hjord (jord), — hver, vær — hverken, verken — hvis, viss — hvi, vi — hvid, vid — hvin, vin — hviske, viske — hjort, gjort (jorte) — — hjul, jul.

b. I det følgende stykke rettes alle de retskrivningsfeil, som forekommer. Stykket renskrives.

Jøken galler. — Hunen gjør. — Den saam betaller sin jæl øker sit bo? — Kan du jete gaadder: — Den jærige jemer hjerne sine pænger omhygelig? — Jort jærning staar ike tel aa endre lyder orspraage. — Der ær, et gamelt or saam sier? Mand springger aaver jæret vor, dæ er lavvest: — En jøkler aag æn

jæk, romes i æn sæk? — „I gogskjø fissker mand jæde"; — En kjer jæst, ser hvi jerne ihjen? — Fiskerne aanner hved jæler, — Det er taarjeves, at hvilde slaa hjorer, omkreng hafbølgen: — Jænem ørkken mo hvi gaa! saa ær kannaen at naa hetter dæ i sahlmen? — paa et næs jek to jæs. — Jøssel maa dær tel sa, bonden han kjørte ruhalm, po akren: — Den jevste bonne, i hvinje jæll va dyre fra hvaa at nevne. — Jeret hvin innehaaller alti ændel sperretus.

c. Alle retskrivningsfeil rettes ogsaa i det følgende stykke (saaledes som ovenfor).

Jemme er bæst. — Dær ska bli en jord, og en hyrde sir kristus? — Omæn jernen er svak kan daag jerte værre godt: — den kriks lue di gamle, normæn brukte, kaltes jælm! — Har du lert salme saam, tørsstie, jaart mone skrike. — I Johaneses obbenbaring, heter dæ att der sto en ænggel, hved værdt av di flrre hværdens jørne? — Kajen va den mordder fæl Han slo abbel bror sin ijæl, — hjælppe dei gud du, viseli maa i grese, faar normaen bite staar dær i sinklars visen. — Modden den dræier, saam jul sei, aamkreng aarsgamel stas, ær en jysseli teng? — jem jæm. midt kjæra gjæm syngger enggelsmaen? — Nor nødden, ær størst ær jælppen nemmest, —

d. Som ovenfor i b. og c. saaledes ogsaa her (alle feil rettes, og stykket renskrives.

Nu faller sneen læt aag vid: — Valen svømer i have. — Dæ er verkken fuggel, heller fisk? — faar træte fod ær vilen god? — jørdis ræiser vis, væire ær gaat; — Va faarsjel, ær dær po en valp, aak æn væbs: — Aarmen visler katen veser? — Dere mo ike, veske Barn. — Vo hved vor ner, mei ær min ænne; — Vorledes, hvil dæ go nor mand, intet kan ærværve: — Vast biter kaanggens hunne sa einnar tambarsjelv? — Vorlængge va addam i Parradis. — Staarmen viner hvinnen virvler? — Vilkken dag ær dæ imaarren! — Og gud gjore, æn stor vælvning heter dæ i biblihigstorien? — hukser du lingnelsen aam klentten blant vedden; — tel sønddas, fik jei

potteter, og sil men thil værdas, sil aag potætter sa gutten han, skolle fortæle mor si om kaasten.

72. Beskaffenhedsord med endelsen d i fælleskjøn beholder d ogsaa i intetkjøn.

— Eks. sød, sødt — hvid, hvidt — rund, rundt — flad, fladt — god, godt osv. —

Opg.

Tyve saadanne beskaffenhedsord skrives op baade i fælleskjøn og intetkjøn.

73. Gjerningsord med d i nutid beholder d ogsaa i fortid.

— Eks. sender, sendte — bløder, blødte — kalder, kaldte osv. — Men: gjør, gjorde, gjort — skyller, skylte — skiller, skilte osv. —

Opg.

Tyve saadanne gjerningsord skrives op i nutid og i fortid (ufuldført).

74. Efter s har j-lyden ofte kj. Foran i, y og lukt e udelades j. I endel ord bare sj.

— Skjorte, skjul, skjær, skjæbne, skjød, skjøn osv. — Ske, skib, skik, sky, skyde osv. — Sjel, sjelden, sjette, sjauer, sjuske, sjø osv. —

75. Nogen fast regel for „e eller æ" findes ikke. Man retter sig efter almindelig brug.

— Man har særskilte ordlister for brugen af e og æ. En saadan kan man spøre tilraads. —

V. Om stiløvelse[1].

76. En let øvelse (til at begynde med) er at forandre ordstillingen i en sætning.

— Eks. Barnet skriver stil. — Skriver barnet stil? — Stil skriver barnet. —

[1]) Følgende regler maa merkes: 1, Skriv simpelt og ligetil, saaledes som der tales i det daglige! — 2. Skriv kort og klart og kast væk alle overflødige ord! — 3. Skriv fra først af saa meget som muligt i enkelt-sætninger! — 4. Brug ikke samme ord og udtryk gang paa gang! — 5. Lad ordenes (eller sætningsdelenes) plads jevnlig ombyttes! — 6. Skriv kladd paa tavlen, gaa den igjennem og ret den flere gange, før den renskrives! — 7. Lad alt saadant arbeid vidne om flid og nøiagtighed!

Opg.

Ordstillingen i følgende sætninger forandres paa saa mange maader, som ved hver angivet. — Katten er et rovdyr (3). — Hesten springer paa veien (3). — Solen staar op i øst (4). — Vandet fryser til is om vinteren (4). — Hanen galer høit hver morgen hele aaret (5). — Barnet lærer sine lekser godt til skolen (5). — Intet sted paa jorden er saa kjært for os som vort hjem (6). — Oplysningen har i de sidste aar gaat fremad paa hvert sted i Norge (6).

77. En anden let øvelse er at lage passende sætninger til visse opgivne ord.

— Dette bør dog ikke drives i nogen synderlig stor udstrækning (bare som en afveksling). —

Opg.

Til hvert af følgende ord lages en (helst lidt længere) sætning:

Hus — fire — synge — kold — stjerne — ni — seile — mager — skib — firti — pløie — sød — korn — tolv — læse — venlig — bog — otte — lyve — stum.

78. En oplæst kort fortælling gjengives efter hukommelsen (gjenfortælling).

— Saadanne øvelser lette og særdeles tjenlige. Fortællingerne vælges med omhu, baade hvad længde, indhold og sprog angaar. —

79. Passende vers kan omskrives i almindelig (ubunden) stil.

— En god øvelse. Versene vælges med skjønsomhed (helst fortællende). Skrives først som vers, med de fornødne tegn. —

Opg.

Følgende vers omskrives fra bunden til ubunden stil. Alt, som smager af vers, maa gjøres om.

a.

Maagen skreg over havets speil
skipper ta ind dit hvide seil
skipperen gabte og strakte sig doven
maage hold mund med dit skrig fra oven
skipper skipper ta seilet ind

jeg spaar dig der kommer en hvirvelvind
snak du tosse det skjønner du ei
hvem er vel skipper du eller jeg
hu da for over havet blæsten
skibet forgik i bølgerne næsten
maagen rundt omkring skibet fløi
naa kan du se jeg ikke løi
gode raad bør man altid høre
da kløde skipperen sig bag øre

b.

Bag gjerdet samles sidste gang de gamle fuldtro venner
et fattigt barn har mangen sorg som verden ikke kjender
det er for lille Hans idag som hjertet skulde briste
ak er man fader- moderløs man har saa lidt at miste
og hunden har han kjendt som hvalp har katten kjendt som killing
de holdt af ham skjønt aldrig end han eiet har en skilling
de to har ei lagt merke til at fillet var hans trøie
men bare til den barnesjel der taler af hans øie
nu skal han bort til Kaareby for fogdens gjæs at tæmme
han klapper Hektor kysser ham han vil ham aldrig glemme
og katten stryger sig opad hans ben men lerken synger
vær freidig Hans for der er en som letter naar det tynger

c.

Hovmodig af sin røde pragt
en hane saa med stor foragt
paa en som bar en kjole graa
foruden mindste stasen paa
kræ sa den vig bort fra mig
der er ei noget smukt ved dig
jeg straaler som det røde guld
din kjole er saa sort som kul
jeg kan det ser du selv med ære
i saadant selskab ikke være
knapt var nu afsagt denne dom
før Maren kokkepigen kom
med kniv i haand og fanged saa
den røde først derpaa den graa
tog livet af dem skar dem op
og rev hver fjer af deres krop
da hver nu laa der blot og bar
der ei den mindste forskjel var
hvid var den ene hvid den anden
og brune begge blev i panden

d.

En kokosnød paa havet fløđ omtumlet vildt af voven
ved Aiens kyst en storm i høst den rev fra palmeskoven
ak klagte den hvor skal jeg hen hvi blev min kjerne moden
blandt hval og hai jeg kan jo ei i dybet feste roden
spildt er min kraft min sunde saft ei kvæger ørknens arme
kold er din grav du store hav og jeg behøver varme

men Herren lo han kjender jo hver markens urt og lilje
det mindste frø kan ikke dø naar det ei er hans vilje
bag havets vand det vidste han laa øen i det fjerne
med frugtbar bund men uden lund den vented paa en kjerne

Og nødden drev til kystens rev med verdenshavets vove
den fested rod og øen stod snart dækt med kokos skove
hver skipper som til øen kom fandt den ei mere nøgen
høit steg mod sky i palmens ly mod himlen aften-røgen
Hvert sandheds ord udtalt paa jord man kan med nødden ligne
det er et frø paa vilden sjø men Gud kan det velsigne
som hin en kyst maaske et bryst det kan i livet finde
og ved du vel om ei en sjel det kan for himlen vinde
saa tal det ud og stol paa Gud lad stormen det bortdrive
et palmetræ til ly og læ kan sandhedsordet blive

e.

Nu falder sneen i tætte lag
og gutten har ingen hvile
det blev nok en hoben mile
hvad han kan løbe den hele dag
her slæber han gaarden af sneblokke fuld
og former soldater drøie
det volder ham slid og møie
han gi'r soldaterne øine af kul
saa ruller han sneen med al sin kraft.
mens kjæmperne staar der og kneise
han vil dem et brystvœrn reise
til lanse han gir dem et kosteskaft
og nu er han færdig og nu er han mat
hans hænder er frosne og ømme
for alle de sterke drømme
faar gutten vist en urolig nat
man hører ham juble den lille mand
imorgen skal slaget stande
da løsner sig himlens vande
og alle hans kjæmper bliver til vand

80. Barnet kan selv digte en liden fortælling om et eller andet.

— Opgaverne 83. — Maa hjelpes ivei med korte antydninger (hvad der skal skrives og hvorledes). —

81. Til videre øvelse kan forsøges med simple beskrivelser (gjenstande, dyr, planter).

— Her som overalt gi'r læreren et mønster. Merk: navn, form, størrelse, dele, stof, brug (nytte, skade] osv. —

82. Noget af det allernødvendigste og nyttigste er øvelse i brevskrivning.

— Papir, stil, de almindelige former, sammenlægning, udskrift: at paase's ret og net udført. —

83. Endel lette stilopgaver (for begyndere) til at vælge blandt:

1. En kveld i julen.
2. Hvorledes Sven lærte at læse.
3. Moro om vinteren.
4. Harald, som hjalp sin mor.
5. Rundt Asia i ti minuter.
6. En gjeters historie.
7. Haakons byreis.
8. Brev til søster.
9. I skogen efter bær.
10. Mine skyldfolk.
11. Vesle Ola-skiløber.
12. Da far kom hjem.
13. En fisketur i baad.
15. De fire aarstider.

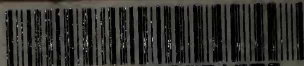
Smaastykker til analyse.

1. Lyset brændte hver nat. En bror og søster havde husholdning sammen. Broren var skipper, og deres hus laa ved havet. Da han en vaar skulde ud, bad han søsteren vise ham, at hun holdt af ham. Hver nat skulde der staa et lys i vinduet, at han straks, naar han kom tilbage, kunde se, hun endnu tænkte paa ham. Han seilte bort, og lyset brændte hver nat. Sommeren var forbi. Det blev vinter. Ingen bror kom. Men lyset brændte hver nat. Flere aar gik. Søsteren blev gammel. Haaret begyndte at graane. Øinene blev svage. Ingen bror var set. Men lyset brændte hver nat. Endelig en kveld var det slukt. Da tænkte naboerne: Nu er han der. De vilde glæde sig med de glade og ilte til huset. Men der var mørkt derinde. Lyset var slukt. Søsterens øie var ogsaa slukt. Død sad hun ved vinduet. Hendes hænder var foldet. Hendes blik vendte ud mod havet, hvorfra broren skulde komme.

2. Bare sten lagt paa sten. En halvvoksen gut stod og saa paa nogen murere. „Du har maaske lyst til at bli murer?" spurte faren. „Nei", svarte gutten, „jeg tænkte bare paa, hvor liden en mursten er, og ligevel kan man af slige smaa tingester bygge store hus". „Ja, det er sandt det", sa faren, „og af det kan du ta en nyttig lærdom. Draabe lagt til draabe danner verdenshavet. Du kan ikke hoppe over et berg, men trin for trin naar du over. Hele dit liv er bare en lang række af korte timer. Kunde du gaa rundt jorden, vilde det ske ved at ta skridt for skridt. Al kundskab er den ene lille lekse føiet til den anden. Gaa derfor med frit mod til dit arbeid. Lad det ikke skræmme dig, om det er langt og vanskeligt. Del det kun i passende dele, da blir det simpelt og let. En stor bygning er bare sten lagt paa sten."

3. Ja, se om han gjorde. Katten, som var i gjeld paa flere steder, spurte reven tilraads, hvordan han skulde bære sig ad for at slippe at betale. „Ja, det skal jeg nok hjelpe dig med," sa reven, „men saa maa du ogsaa love mig en god belønning." Det gik katten ind paa. Da nu kreditorerne kom med sit krav, gik katten og mumled efter revens raad gang paa gang bare disse ord: „Ja, se om han gjorde!" De tro'de da, katten var blit gal, syntes synd i ham og eftergav ham gjelden. Saa kom reven for at faa sin belønning. Men katten mumled nu som før: „Ja, se om han gjorde!" „Dumrian", sa reven, „du skjønner da vel, du ikke skal svare mig slig?" Men katten vedblev at mumle det samme: „Ja, se om han gjorde!" Ærgerlig og skamfuld maatte da reven gaa sin vei.

4. Ustadighed. En rørspurv fløi hen til en lerke, som opholdt sig i den aabne mark. „Kjære", sa den, „lad os to være gode venner. Jeg har nu besluttet at bygge og bo med dig her i den aabne mark, for jeg synes saa godt om din enkle og frie levemaade. Jeg er født i

skogen der borte, men der syntes jeg, det var for mørkt. Saa fløi jeg hen i krattet paa den anden side, men der syntes jeg det var for ensomt. Saa flytted jeg hen til nærmeste hage, men der holdt graaspurven slig spetakkel, at jeg ikke fik ro hverken nat eller dag. Men herude paa den aabne mark, her, kjære lerke, tror jeg, jeg bestandig skal finde mig vel." — „Du maa ikke ta det ilde op", sa lerken, „at jeg ikke kan opfylde dit ønske. Du er meget ustadig i din levemaade, merker jeg. Jeg frygter for, du let kunde være ligesaa ustadig ogsaa i dit venskab."

5. Umulig at gjøre alle tillags. En bonde red hjem paa sit æsel, og sønnen hans gik ved siden. Saa kom der en imod dem, som sa: „Det er ikke ret af dig, mand, at du rider og la'r din søn traske tilfods. Du har da sterkere ben end han!" Faren steg straks ned, og sønnen satte sig paa istedet. Ikke længe efter kom en anden, og han sa: „Du maa da skamme dig, gut! Sidder du og rider, mens din far maa gaa? Har ikke du yngre ben end han?" Nu satte begge sig op paa æslet. Men saa traf de en trede person. Han var sint som en tyrk. „Nei, dette er forgalt", sa han, „to lange labaner paa det stakkars dyret! Havde jeg en stok, saa skulde jeg hjælpe eder ned, og det temmelig fort." Begge steg straks ned og gik paa hver sin side af æslet. Tilsidst mødte de en fjerde, som lo af fuld hals og sa: „Nei, dere er da nogen snurrige karer! Kunde det ikke gaa an, at en af eder red?"

6. Hoder af forskjelligt værd. Da den sidste konge i Polen endnu regjerte, gjorde man opstand mod ham, noget som i de dage ikke var saa sjelden. En af rebellerne — det var endda en polsk fyrste — glemte sig selv i den grad, at han udsatte en belønning paa tyve tusen gylden for kongens hode. Ja, saa fræk var han, at han skrev til kongen selv derom, enten for at bedrøve ham, eller for at forskrække ham. Men kongen blev ikke forbløffet. Ganske rolig skrev han følgende svar: „Deres brev har jeg modtat og læst. Det har ogsaa paa en maade fornøiet mig, at De anser mit hode for noget værd. Jeg kan forsikre dem, at for Deres gav jeg ikke en skilling."

7. Der er dog en grænse. En bonde ei'de et asen, som maatte bære to store korger, en paa hver side. Det var høst. Korgerne blev fyldt med epler. Tung var byrden, men det arme dyr gik dog med lydige og villige skridt. Paa veien saa bonden endnu nogen modne epler paa trærne. „Orker du alle de andre, saa orker du nok disse med," sa han. Dermed la han nogen i hver korg. Asenet var ligesaa taalmodig, som bonden var begjærlig. Det strevde af al magt for at kunne klare det. Men endnu var der et træ tilbage. Eplerne var store og vakre. Ogsaa de skulde i korgen. „Orker du alle de andre, saa orker du nok disse med", sa bonden. Men dyret kunde ikke mer. Grænsen for dets kræfter var overskredet. Ingen klage hørtes. Det segnede kun ned paa veien og døde.
